

Grammaticalization of Superior Comparative in Persian

Shadi Davari*

PhD in General Linguistics, MA student in Old Iranian Languages, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Abstract

Comparison is a mental process through which two or more phenomena are being compared based on their differences or similarities. Cross-linguistically, comparison is most commonly expressed through morphological possibilities, however, different syntactic constructions encode the concept as well. The present contribution bore an attempt to present the various morphological and syntactic constructions encoding the grammatical concept of superior comparative in Persian as the most prototypical of all comparative constructions based on Heine's (1997) eightfold classification of source event schemata of which the comparison representations are derived. The Persian data showed that in addition to the eight source schemata namely, action, location, source, goal, polarity, sequence, similarity, and topic, expressing this grammatical concept, Persian employs seven more source schemata, to be specific, body-term, definite, genitive, animal, double predicate, idiomatic, and modal for indicting superior comparative. The main observation made in this research was that the evolution of grammatical categories through grammaticalization proceeds from lexical, open-class, and concrete sources, to grammatical, closed-class, and abstract forms as what has

*Corresponding Author: shadi_davari@atu.ac.ir

How to Cite: Davari, Sh. (2025). Grammaticalization of Superior Comparative in Persian. *Language Science Studies*, 12(22), 153-180. doi: [10.22054/ls.2025.81932.1679](https://doi.org/10.22054/ls.2025.81932.1679).

occurred in the path of emerging superior comparative constructions through lexical sources in Persian.

1.Introduction

Language structure is the product of our interaction with the world around us. The way we build discourses and develop linguistic categories can immediately be derived from the way we experience our environment and use that experience in specific communication. The domain of superior comparative bears the semantic function of assigning a graded position on a predicative scale to two (possibly complex) objects. The present contribution bears an attempt to portray the different linguistic forms encoding different comparative concepts in Persian. The main claim made in this paper is that, like other grammatical expressions, comparative markers in Persian tend to be derived from other, more concrete, entities, in particular a limited number of conceptual source structures referred to as event schemas introduced by Heine (1997). The goals of the present study are as follows: 1. Cognitively, to identify the main source schemas for “comparative construction” in Persian. 2 .Introducing unstudied schemas and subschemas in Persian in order to extend the treasury of source schemas responsible for developing comparative constructions cross- linguistically. The study identified superior comparative construction in Persian emerging through 15 event schemas, 8 out of 15 are similar to the above- mentioned Heine’s typological and cognitive proposal and 7 more, which seem to be Persian language specific namely, body-term, definite, genitive, animal, double predicate, idiomatic, and modal event schemas.

Research Questions

- 1 .Based on the idea that language is a cognitive entity and a historical product which must be explained with reference to the cognitive forces and schemas that have shaped it, what are the main source schemas for development of comparative construction in Persian?
- 2 .Is there any pool of possible conceptual sources for the expression of comparison in Persian which has not been formulated in Heine`s (1997) cognitive framework?

2. Literature Review

Unfortunately, there is not any published research available on superior comparative construction in Persian based on grammaticalization. An unpublished draft on the same subject by Davari & Naghzguy-Kohan (2016) has been shared in their personal websites in Academia.edu. Furthermore, Davari & Karbalaei-Mohammadi have an accepted abstract on the same subject for ICIL9 (2020). However, it should be mentioned that Imani (1400, 1402) has published 2 articles on superlative comparative in Persian based on the same framework which is different from the present topic.

3. Methodology

This study draws heavily on published texts and daily dialogues of Persian speakers. Reporting on a cognitive- typological study of comparative constructions in Persian, the project initially follows the cognitive framework of Heine (1997). Based on Heine`s model, a comparative construction compares two referents with respect to a gradable property, but where one of the referents has the property to a higher degree. A comparative construction must allow a way to express the PREDICATE (some gradable property concept word, usually called adjective), the COMPAREE (the first referent to be compared), and the STANDARD (the other referent to which the first referent is compared). In addition, comparative constructions typically have a COMPARATIVE STANDARD MARKER (i.e. a marker that is closely associated with the standard), and often they also include a COMPARATIVE DEGREE MARKER (a marker that is closely associated with the predicate and occurs only or primarily in comparative constructions or other constructions expressing comparison or similar notions). Following Heine (1997: 109), we consider comparison as a universal domain whose genesis in grammar can be accounted for by reference to a limited number of conceptual structures called “event schemas”. These schemas encompass the essential attributes of recurrent stereotyped events in basic human daily cognition, perceptions, and experiences. They are propositional in nature and relate to ontological domains such as action, location, source, goal etc. Heine (1997: 112) introduces eight event schemas

from which various comparative constructions in the languages of the world may develop. Heine (1997) argues that most of the comparative constructions to be found in the languages of the world can be traced back to the above small set of source schemas. These schemas represent more concrete domains in contrast to the more abstract domain of comparison.

4. Results

The analysis indicates that, similar to other languages of the world, the comparative constructions in Persian are derived through a limited number of more concrete source structures referred to as event schemas. The Persian data showed that in addition to the eight source schemata brought in by Heine (1997), namely, action, location, source, goal, polarity, sequence, similarity, and topic, expressing this grammatical concept, Persian employs seven more source schemata, to be specific, body-term, definite, genitive, animal, double predicate, idiomatic, and modal for indicating superior comparative. The main observation made in this research was that the evolution of grammatical categories through grammaticalization proceeds from lexical, open-class, and concrete sources to grammatical, closed-class, and abstract forms as what has occurred in the path of emerging superior comparative constructions through lexical sources in Persian.

5. Conclusion

The analysis indicates that, similar to other languages of the world, the comparative constructions in Persian are derived through a limited number of more concrete source structures referred to as event schemas. The main observation made in this research was that the evolution of grammatical categories through grammaticalization proceeds from lexical, open-class, and concrete sources to grammatical, closed-class, and abstract forms as what has occurred in the path of emerging superior comparative constructions through lexical sources in Persian.

Keywords: comparative construction, grammaticalization, cognitive approach, event schemata, Persian.

دستوری شدگی «ساخت برتر» در فارسی

دانش‌آموخته دکتری زبان‌شناسی، دانشجوی کارشناسی ارشد زبان‌های باستانی
ایران، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

شادی داوری *

چکیده

فرایند «مقایسه»، عملکردی ذهنی است که از رهگذر آن، دو یا چند هاستار به منظور کشف شباهت‌ها و تفاوت‌های میان‌شان به بوته آزمایش کشیده می‌شوند. بر اساس مطالعات، بیان «مقایسه» به‌عنوان ساختی دستوری، در زبان‌های دنیا غالباً بر عهده ساخت‌های صرفی است، با وجود این در بسیاری از زبان‌های دنیا ساخت‌های نحوی فراوانی نیز، بیان این مفهوم دستوری را بر عهده دارند. در این مقاله بر آن بودیم تا بر اساس انگاره شناختی طرحواره‌های رویداد‌های، الگوهای زبانی بیان «ساخت برتر» در فارسی را به نمایش بگذاریم. ساخت «برتر»، یکی از زیرساخت‌های مفهوم مقایسه، ساختی است که از رهگذر آن، «بیش» یا «کم» بودگی یک هاستار در دارا بودن صفتی مشخص، نسبت به هستاری دیگر رمزگذاری می‌شود. در این انگاره، هشت طرحواره رویداد منبع از جمله کنش، مکان، منبع، هدف، قطبیت، توالی، تشبیه و مبتدا برای بیان ساخت «برتر» معرفی شده‌اند. داده‌های فارسی حاکی از آنند که در بیان مفهوم «برتری» در فارسی، تمام هشت طرحواره رویداد منبع از سوی گویشوران به خدمت گرفته می‌شوند. علاوه بر آن، مشاهده گردید که هفت طرحواره منبع دیگر یعنی اندام‌واژه، معرفه، اضافی، حیوانات، محمول دوگانه، اصطلاحی و وجهی که در دیگر زبان‌های دنیا مستند نشده‌اند، در فارسی بیان ساخت برتر را بر عهده دارند. این پژوهش نشان می‌دهد که مفهوم دستوری «برتری» حاصل دستوری‌شدگی ساخت‌های فوق‌الذکر است، چرا که در این روند تحول، آنگونه که بسیاری از نظریه‌پردازان دستوری‌شدگی بر آن معتقدند، ساختی مشتمل بر چند واژه (که می‌تواند معانی واژگانی داشته باشند) برای بیان مفهومی دستوری و غیرواژگانی به خدمت گرفته می‌شود.

کلیدواژه‌ها: دستوری‌شدگی، ساخت برتر، رویکرد شناختی، طرحواره‌های رویداد، فارسی.

۱. مقدمه

دستور، نظامی پویا از مقولات همواره در حال تکوین و محدودیت‌های دگرسان‌پذیر است که به‌طور دائمی و تحت‌تأثیر فرایندهای شناختی دخیل در روند کاربرد زبان در حال دگرگونی است. فرایند پیدایش و تکوین ساخت‌های دستوری از منابع واژگانی دستوری‌شدگی^۱ نام دارد. پژوهش پیش‌رو با اتخاذ چنین نگاهی به دستور زبان می‌کوشد توصیفی شناختی از معماری فرایند ذهنی «مقایسه^۲» و به‌طور مشخص، ساخت دستوری «برتر^۳» از زیرمجموعه‌های «ساخت‌های مقایسه‌ای^۴» در فارسی ارائه کند.

در این پژوهش، از الگوی شناختی هاینه^۵ (1997) در مطالعه دستوری‌شدگی «ساخت‌های مقایسه‌ای» به‌عنوان ساختی دستوری از منابع عینی و ملموس واژگانی پیروی شده است. در این الگوی شناختی، پیدایش بسیاری از ساخت‌های زبانی، محصول تعامل بشر با محیط پیرامون خود و به‌کارگیری تجارب به‌دست‌آمده از این تعاملات در ارتباطات زبانی است. در این اندیشه، ساخت‌های برتر نیز، به‌عنوان حوزه‌ای جهانی بر اساس همین الگوی شناختی و بر مبنای تعداد مشخصی از ساخت‌های طرحواره‌ای که هاینه (1997) آنها را «طرحواره‌های رویداد» نامیده، پا به عرصه وجود گذارده‌اند. این طرحواره‌ها، آن دسته از حوزه‌های عینی را به نمایش می‌گذارند که به‌عنوان منبع واژگانی برای حوزه مفهومی انتزاعی «مقایسه» و نیز «برتری»، که فرایندی ذهنی است، به خدمت گرفته می‌شوند.

هاینه (1997) بر این باور است که در تبیین این تغییر زبانی که نهایتاً به پیدایش ساخت‌های دستوری «برتر» منتهی می‌شود، فرایند دستوری‌شدگی دخیل است. طی این فرایند، آنگونه که در پژوهش هاینه و همکاران (1991) استدلال شده است، نشان داده می‌شود که تکوین کلیه واحدهای دستوری در زبان‌های دنیا از منابع واژگانی محقق می‌شود. این پژوهش سه هدف را دنبال می‌کند: در وهله اول می‌کوشد منابع واژگانی ساخت‌های دستوری‌شده برتر در فارسی را بر اساس طرحواره‌های رویداد هاینه (1997) معرفی نماید.

-
1. grammaticalization
 2. comparison
 3. superior comparative
 4. comparative constructions
 5. Heine, B.

به‌عنوان اهداف دوم و سوم، این پژوهش بر آن است تا بررسی کند آیا فارسی در بیان ساخت برتر، مجهز به طرحواره‌های رویدادی، افزون‌بر طرحواره‌های رویداد هاینه هست یا خیر؟ و در صورت مثبت بودن جواب، کدام منابع واژگانی در تکوین این طرحواره‌ها که ویژه زبان فارسی هستند دخیل‌اند؟ داده‌های پژوهش حاضر از میان متون مکتوب و نیز، مکالمات روزمره فارسی‌زبانان گردآوری شده‌اند. این پژوهش، شامل بخش‌های زیر است: در ادامه به پیشینه مطالعات در حوزه ساخت برتر در فارسی اشاره می‌کنیم. بخش سوم به ارائه چارچوب نظری پژوهش و بخش چهارم به ارائه و تحلیل داده‌ها اختصاص خواهند یافت. در بخش پنجم نیز، نتایج پژوهش ارائه خواهند گردید.

۲. پیشینه پژوهش

اگرچه ساخت برتر به‌عنوان مقوله‌ای جهانی از سوی برخی از زبان‌شناسان مطرح دنیا از جمله اندرسن^۱ (1983)، اولتان^۲ (1972)، استسن^۳ (1985) و هاینه (1997) به دقت واکاوی شده است، اما متأسفانه، این حوزه در میان زبان‌شناسان ایرانی، توفیق چندانی نداشته است. تنها مطالعاتی که می‌توان در مورد ساخت برتر در زبان فارسی با رویکرد دستوری‌شدگی به آنها اشاره کرد، پیش‌نویس منتشر نشده‌ای از داوری و نغزگوی کهن است که در سال 2016 در صفحه شخصی ایشان منتشر شده است^۴. اثر دیگر چکیده پذیرفته‌شده‌ای از داوری و کربلایی محمدی در نهمین کنگره زبان‌شناسی ایرانی در سال ۲۰۲۰ است^۵. البته در حوزه مقایسه ساخت عالی^۶، می‌توان به دو مقاله از ایمانی (۱۴۰۰؛ ۱۴۰۲) اشاره نمود. ایمانی (۱۴۰۲) با پیروی از رویکرد شناختی هاینه و استفاده از طرحواره‌های پیشنهادی او به تحلیل ساخت عالی در فارسی پرداخته و علاوه بر طرحواره‌های پیشنهادی هاینه، پنج طرحواره و سه زیرطرحواره برای صورت‌بندی این ساخت در فارسی پیشنهاد کرده است.

-
1. Anderson, P. K.
 2. Ultan, R.
 3. Stassen, L.
 4. <https://tums.academia.edu/ShadiDavari>
 5. <https://titus.uni-frankfurt.de/ici19/program.htm>
 6. superlative

۳. روش

پژوهش حاضر در تحلیل ساخت دستوری برتر در فارسی، از انگاره شناختی هاینه (1997) پیروی نموده که بر اهمیت مفاهیم غیرزبانی (از جمله مفاهیم مکانی) در تحلیل ساخت دستوری برتر تأکید دارد. مطالعات حوزه ساخت برتر نشان داده‌اند که این ساخت بر موقعیت‌هایی دلالت دارد که در آن، دو مرجع غیرزبانی وارد چالش مقایسه می‌شوند که دارای یک ویژگی قابل اندازه‌گیری در درجات مختلف هستند و از رهگذر ابزارهای زبانی، بیش یا کم‌بودگی این ویژگی رمزگذاری می‌شود. هاینه (1997: 109) اصلی‌ترین انواع مفاهیم مقایسه را در جدول (۱) ارائه داده است که همان‌طور که مشاهده می‌شود، یکی از این انواع «ساخت برتر» است که موضوع جستار پیش روست:

جدول (۱): انواع مفاهیم مقایسه

مفهوم	مثال
الف. مطلق ^۱	نازنین باهوش است.
ب. برابری ^۲	نازنین به باهوشی شرمین است.
ج. برتر ^۳	نازنین از شرمین باهوش‌تر است.
د. کهنتر ^۴	نازنین کمتر از شرمین باهوش است (نازنین به باهوشی شرمین نیست).
ه. عالی	نازنین باهوش‌ترین دختر خانواده است.
و. برین ^۵	نازنین بی‌نهایت باهوش است.
ز. مفرط ^۶	نازنین بیش از حد باهوش است.

هاینه (1997: 110) پنج مؤلفه اصلی در یک ساخت برتر متعارف را به‌لحاظ نحوی به

شرح زیر معرفی می‌کند:

1. positive
2. equative
3. superior comparative
4. inferior comparative
5. elative
6. excessive

جدول (۲): مؤلفه‌های ساخت برتر بر اساس پژوهش هاینه (1997: 110)

مؤلفه‌های ساخت برتر				
مقایسه‌شونده ^۱	محمول (صفت) ^۲	نشانه برتری ^۳	نشانه استاندارد ^۴	استاندارد ^۵

۳-۱. طرحواره‌های رویداد: ابزار تحلیل ساخت‌های برتر

هاینه (1997: 111) بر این باور است که با وجود ابزار بسیار متفاوتی که برای بیان مفهوم ساخت برتر به خدمت گرفته می‌شود، آن منابع مفهومی که به پیدایش این ساخت‌ها منتهی می‌شوند، بسیار محدود و مشخص‌اند. بنابراین، می‌توان چنین استنتاج نمود که برای شرح و توضیح این ساخت‌ها، دانشی در خصوص طرحواره‌های منع ضروری به نظر می‌رسد. طرحواره‌ها فرمول‌هایی زیبایی بر اساس منابع عینی هستند که به منظور ارائه توصیف‌های انتزاعی از اطلاعات مرتبط با طراحی داده‌ها ارائه می‌شوند. طرحواره‌ها در صورت کلی شامل مفاهیم اصلی و روابط اصلی میان این مفاهیم هستند.

در واقع، یک طرحواره مفهومی همان جرقه اولین است که با نخستین رویارویی و بدون جزئیات کافی برای توصیف کلی داده‌ها به ذهن نویسنده رسیده و مخاطب نیز، توصیف کلی داده را با همین نخستین رویارویی قابل تعمیم دریافت می‌کند. در رویکرد هاینه، این طرحواره‌ها، حامل ویژگی‌های حیاتی رویدادهایی هستند که به صورت کلیشه‌ای و قالبی در تجارب روزمره انسان اتفاق می‌افتند و دائماً در روند شناخت، دریافت و ادراک بشری دخیل‌اند. بر این اساس، هاینه (1997: 112)، هشت طرحواره رویداد را که به نظر می‌رسد منابع واژگانی ساخت دستوری برتر را در زبان‌های دنیا شکل می‌دهند در جدول (۳) به نمایش می‌گذارد. در این جدول، مقادیر «X» و «Z» در ساخت برتر به ترتیب به «مقایسه شونده» و «استاندارد» دلالت دارند، به دلیل محدودیت واژه‌های ارائه‌شده، توضیح این طرحواره‌ها به هنگام تحلیل داده‌ها ارائه می‌گردد.

-
1. comparee
 2. predicate
 3. degree marker
 4. marker of standard
 5. standard

جدول (۳): طرحواره‌های رویداد منبع در ساخت دستوری برتر (Heine, 1997: 112)

نام طرحواره	طرحواره منبع
کنش ^۱	X is Y surpasses Z
مکان ^۲	X is Y at Z
منبع ^۳	X is Y from Z
هدف ^۴	X is Y to Z
قطبیت ^۵	X is Y, Z is not Y
توالی ^۶	X is Y, then Z
شبهت ^۷	X is Y (like) Z
مبتدا ^۸	X and Z, X is Y

۴. یافته‌ها

پس از معرفی هشت طرحواره رویداد که از سوی هاینه (1997) به عنوان منابع واژگان تکوین انواع ساخت برتر در میان زبان‌های دنیا قلمداد می‌شوند، اینک به تحلیل انواع ساخت برتر در فارسی با توجه به طرحواره‌های رویداد منبع می‌پردازیم. در این تحلیل و تحلیل‌های مشابه دیگر ساخت‌های زبانی که بر مبنای انگاره‌های نظری جهانی استوار هستند، لازم است آگاه باشیم که شاید تمام اجزای انگاره بر داده‌های ما منطبق نشود. در چنین مواردی مجاز به داده‌سازی نیستیم؛ یعنی مجاز نیستیم فقط داده‌هایی را ارائه بدهیم که بر تمامی زوایای انگاره انطباق می‌یابند و یا داده‌ها را به نحوی با کل طرحواره نظری منطبق کنیم. به بیان دیگر، رویکرد ما به موضوع انطباق داده‌ها با بخش‌های انگاره نظری بهتر است رویکرد سرنمون^۹ باشد. این رویکرد که نخستین بار از سوی راش^{۱۰} در دهه 70

1. action
2. location
3. source
4. goal
5. polarity
6. sequence
7. similarity
8. topic
9. prototype theory
10. Roch, E.

میلادی معرفی گردید، نظریه‌ای در خصوص مقوله‌بندی در علوم شناختی است که بر اساس آن، میزان تعلق یک عضو به یک مقوله مفهومی، بر اساس شباهت‌های خانوادگی، میزانی مدرج است. بدین معنا که برخی اعضا، به لحاظ میزان وابستگی، نسبت به اعضای دیگر، مرکزی‌تر محسوب می‌شوند؛ به عبارتی دیگر، شباهت بیشتری را نشان می‌دهند. عضو سرنمون در مرکز تعاریف مقوله‌ای قرار می‌گیرد و دیگر اعضا به میزان شباهتی که به این عنصر دارند، از آن دور یا به آن نزدیک می‌شوند. در واقع، در این رویکرد که نگاهی خلاف نگاه کلاسیک همه یا هیچ به مقوله‌ها دارد، فهم عضویت مقولات در قالب شبکه‌ای از ارتباطات دور یا نزدیک با مقوله مرکزی یا عضو سرنمون میسر می‌شود. از این رو، در پژوهش حاضر نیز با اتخاذ چنین رویکردی، شواهدی که هاینه برای طرحواره‌های رویداد مطرح نموده به عنوان اعضای سرنمون هر طرحواره در نظر گرفته شده و شواهد فارسی در صورت دارا بودن شباهت‌های اصلی و بنیادی به این شواهد جزو این طرحواره در نظر گرفته می‌شوند.

۴-۱. طرحواره رویداد «کنش» در فارسی

هاینه (1997: 112) بر این باور است که در این طرحواره، مقایسه‌شونده غالباً کنشگر است و در ساخت برتری که طرحواره کنش را به خدمت می‌گیرد، افعالی با معنای «برتری یافتن» چون *surpasses, defeat, win over, exceed* به کار می‌روند. بر اساس پژوهش هاینه (1997: 112) اگرچه ساخت‌های متنوعی از این طرحواره در زبان‌های دنیا مستند شده‌اند، اما رایج‌ترین ساخت نحوی برای طرحواره کنش شامل توالی دو بند یا دو محمول است، در حالی که اول مقایسه‌شونده و بعد از آن، استاندارد ظاهر می‌شود. استسن (1985: 43) بر این موضوع تأکید می‌ورزد که تمایزات میان صورت‌های ساخت برتری که بر اساس طرحواره کنش پا به عرصه وجود می‌گذارند، از اهمیت بالایی برخوردار نیست، بلکه آنچه حائز اهمیت است، حضور یک فعل متعدی «برتری‌دهنده» در این ساخت است که اسم دارای نقش استاندارد در ساخت برتر را به عنوان مفعول خود برمی‌گزیند. الگوهای زیر، این طرحواره را به تصویر می‌کشند:

X is Y surpasses Z.
X is T to surpass Z.
Z is Y (but X exceeds).
X surpasses Z (at) Y-ness.

شواهد فارسی حاکی از آنند که افعال بسیاری با مفهوم «برتری» در فارسی وجود دارند که از آن میان می‌توان به افعال و عبارات «برتری‌دهنده» از جمله برتری داشتن، ارجحیت داشتن، پیروز بودن (شدن)، بردن، اولویت داشتن، اولویت دادن، پیشی گرفتن، پیشی جستن، پیش افتادن، غالب آمدن، عقب گذاشتن، عقب ماندن، گوی سبقت را ربودن، سبقت جستن، تفوق یافتن، تفوق داشتن، تقدم داشتن، رجحان داشتن، ترجیح دادن، جلو زدن، نرسیدن، حریف نشدن و جز آن اشاره نمود که از رهگذر طرحواره رویداد کنش، معنای «برتری» را به تصویر می‌کشند. شواهد زیر، که به دلیل کمبود فضا، به طور محدود ارائه شده‌اند، استفاده از طرحواره رویداد کنش به منظور بیان مفهوم «برتری» را از سوی گویشوران فارسی به نمایش می‌گذارد:

- (۱) چند دلیل برای اینکه موکت‌ها نسبت به فرش برتری دارند.
- (۲) جستجو برای واکسن جدید بر تحقیقات پزشکی در خصوص رادیوداروها ارجحیت خواهد داشت.
- (۳) پیشگیری، امری معقول‌تر از درمان است و نسبت به آن اولویت دارد.
- (۴) شاعران رضوی فارسی سرا گوی سبقت را از ادیبان عرب ربوده‌اند.
- (۵) پیشی گرفتن فیلم «جان ویک» از «انتقام جویان».

۲-۴. طرحواره رویداد «مکان»

بر اساس پژوهش‌های هاینه (1997: 115)، مشخصه بارز طرحواره رویداد مکان، حضور حروف اضافه‌ای است که معنای مکانی را در ساخت، رمزگذاری می‌کنند، به طوری که

گویا مقایسه‌شونده و استاندارد در مکانی مشخص کنار هم قرار می‌گیرند و در این مکان با هم مقایسه می‌شوند. هاینه (1997: 114) این طرحواره را با فرمول $X \text{ is } Y \text{ at } Z$ نمایش داده‌است. هاینه (1997: 114) بر این باور است که در این فرمول، حرف اضافه at نماینده عناصر مختلفی از مقوله حروف اضافه با معنای مکانی از جمله $in, on, above, by$ و جز آن باشد و این معنا از مجموعه فرمول استنباط می‌شود:

X has property Y, and if X is placed in the same location as X, X has more of Y than Z does.

هاینه (1997: 115) علاوه بر فرمول بالا، شاهدی از نمونه پیچیده‌تری از این طرحواره را در زبان کاوائیسو^۱ (از زبان‌های خانواده اوتو آرتک) به نقل از زیگموند^۲ و همکاران (1990:62) ارائه می‌دهد که معنای تحت‌اللفظی آن این است: «خانه من در کنار طرف دیگر خانه تو خوب است»، که در واقع، معنای ساخت برتر را رمزگذاری می‌کند؛ یعنی «خانه من بهتر از خانه توست».

6) n+ ga-ya kahni=ni h+?+t kwiiya- gapi- su=
ika kahni-

me- ACC³ house= my good- NOM⁴ other:side- beside-
EMPH⁵=its house-

a= mi.
ACC your

'My house is better than yours.'

هاینه (1997: 115) به این موضوع اشاره می‌کند که طرحواره مکان در برخی مطالعات به‌عنوان واژه پوششی برای سه طرحواره منبع، هدف و مکان به کار رفته است، از این رو

-
1. Kawaiisu
 2. Zigmund, M. L.
 3. accusative
 4. nominative
 5. emphatic

که در ساخت نحوی این سه طرحواره، استاندارد (Z) می‌تواند یا منبع باشد و با حرف اضافه «از» (from) همراه شود، یا هدف باشد و با حرف اضافه «به» (to) همراه شود و یا مفهومی ساکن را از رهگذر حروف اضافه «در»، «روی»، «کنار» و جز آن (at, on, beside, etc) رمزگذاری نماید. آنچه در ذات این سه طرحواره مشترک است، این حقیقت است که هر سه، هستار استاندارد را در قالب روابطی به تصویر می‌کشند که ماهیت مکانی دارند. شواهد زیر، بر مبنای مکانی و حضور حرف اضافه‌های مکانی، مفهوم ساخت برتر را در فارسی به نمایش می‌گذارند^۱:

۷) خون بر شمشیر پیروز است (حرف اضافه مکانی «بر»);

۸) کنار شما من خیلی کوتاهم (حرف اضافه مکانی «کنار»);

۹) بنز بغل بی‌ام و خداست (حرف اضافه مکانی «بغل»).

۱۰) همیشه شوهری می‌خواستم که بالادست شوهرخواهرم باشه (حرف اضافه مکانی «بالا»).

نکته قابل ذکر در خصوص این طرحواره آن است که برخی از افعالی که معنای «برتری» را در فارسی رمزگذاری می‌کنند، همواره با حروف اضافه مکانی به کار می‌روند؛ از این رو، این ساخت‌ها را می‌توان از دسته طرحواره‌های تلفیقی و متشکل از دو طرحواره «کنش» و «مکان» قلمداد نمود.

۶. در شاهد ۶ حرف اضافه مکانی «بر» مفهوم «بالای» مکانی را رمزگذاری می‌کند که بر برتری دلالت دارد، در شاهد ۷، حرف اضافه مکانی «کنار» و متمم آن «شما»، بیان مبنای مقایسه‌هستار قد را میان دو هستار «من» و «شما» بر عهده دارد. در شاهد ۸، بار دیگر، حرف اضافه مکانی «بغل»، مبنای مقایسه بین «بنز» و «بی‌ام» را رقم می‌زند و واژه «خدا»، برتری «بنز» را به تصویر می‌کشد و نهایتاً در شاهد ۹، حرف اضافه مکانی «بالا دست»، «بالای» مکانی را نشان می‌دهد که بر برتری دلالت می‌کند.

۳-۴. طرحواره رویداد «منبع»

بر اساس پژوهش هایینه (1997: 116)، در طرحواره رویداد منبع، مقایسه شونده نقش دستوری ازپیش تعریف نشده ندارد، ولی استاندارد به صورت گروه قیدی «ازی^۱» رمزگذاری می شود. اگرچه آمار دقیقی در دست نیست، اما به نظر می رسد این طرحواره در فارسی، همچون دیگر زبان های دنیا، احتمالاً پرکاربردترین طرحواره در بیان ساخت برتر باشد.

(۱۱) شوهر من از نظر هیکل از من سرتره، ولی من ازش خوشگلترم.

(۱۲) سپنتا از آیهان باهوش تره.

۴-۴. طرحواره رویداد «هدف»

هایینه (1997: 116) بر این باور است که در این طرحواره، استاندارد، به عنوان مفعول غیرمستقیم ایفای نقش می کند و در برخی از زبان ها می تواند حالت «بهی^۲»، یا «بهره ور^۳» داشته باشد. در زبان هایی که مثل فارسی، حالت دستوری از میان رفته است، این طرحواره در حضور حرف اضافه «به» یا «تا» شکل می گیرد. هایینه (1997: 116) بر آن است که این طرحواره در زبان انگلیسی و در ساخت *X is superior/inferior to Y* به طور مشخص وجود دارد و در آن، یک نشانه جهت^۴ یا نشانه حالت «بهی» (در اینجا to) برای رمزگذاری استاندارد به خدمت گرفته می شود. می توان این طرحواره را در کنار طرحواره رویداد مکان و طرحواره رویداد منبع، یکی از سه طرحواره ای دانست که بر مفهوم بنیادین «مکان» استوارند. از این سه طرحواره، بیشترین شواهد ساخت برتر در زبان های دنیا متعلق به طرحواره منبع و پس از آن، طرحواره رویداد مکان است. شواهد طرحواره رویداد منبع، کمترین بسامد را در این میان دارا هستند. داده های فارسی نشان می دهند که در این

-
1. ablative adverbial phrase
 2. dative
 3. benefactive
 4. directional

طرحواره، افعالی به خدمت گرفته می‌شوند که مفهوم «برتری» را رمزگذاری می‌کنند. به بیان دیگر، این طرحواره با طرحواره رویداد «کنش»، طرحواره‌ای تلفیقی را به نمایش می‌گذارد:

(۱۳)

ترجیح می‌دهد پدیر اوستاد را هر کس شناخته ست بیاض و سواد را
(در این شاهد، فعل «ترجیح دادن»، طرحواره «کنش» را نیز رقم می‌زند).

۱۴) یک تار موی پدر به بهترین شوهر می‌ارزد (در این شاهد، فعل «ارزیدن»
طرحواره رویداد «کنش» را نیز رقم می‌زند).

۱۵) چرا امام علی (ع) فرمود من اگر وزیر شما باشم بهتر است تا امیر شما.

۴-۵. طرحواره رویداد «قطبیت»

هاینه (1997: 117) معتقد است که در طرحواره قطبیت، دو کیفیت متضاد، همنشینی پادنهشت و سراسر ضدونقیضی را باهم به نمایش می‌گذارند. استسن (44: 1985) در تعریف این طرحواره چنین اظهار می‌دارد که در این نوع از ساخت برتر، اسم‌های موجود، عموماً از سوی همپایگی دو بند تقابلی^۱ تحت تأثیر قرار می‌گیرند. یکی از این بندها شامل مقایسه‌شونده و بند دیگر، شامل استاندارد است. میان این دو بند، توازی ساختار برقرار است، به طوری که نقش دستوری مقایسه‌شونده در بند خود در توازی با نقش دستوری استاندارد در بند دیگر است. در نتیجه، این نوع از ساخت برتر، حاوی دو بند وابسته است که به گونه‌ای به هم وابسته‌اند که درجه‌بندی میان دو هستار، مقایسه‌شونده و استاندارد، در این ساختار، میسر می‌شود. به باور استسن (44: 1985)، گزاره‌هایی که در این طرحواره به خدمت گرفته می‌شوند، ساختار «تقابلی» دارند. هاینه (1997: 117) «طرحواره قطبیت» را شامل دو زیرطرحواره می‌داند که یکی ساختار مفهومی تضاد دارد و دیگری، ساختار مفهومی مثبت - منفی. ساختار مفهومی تضاد به این شرح است:

1. adversative

X has property p while Z has the opposite property q.

در حالی که ساخت مفهومی مثبت - منفی چنین است:

X has property p while Z lacks p

این دو زیرطرحواره نشان می‌دهند که قطبیت، مفهومی گسسته است و ساختارهای مقایسه به صورت حضور یا عدم حضور ویژگی صورت‌بندی می‌شوند. با وجود این، معمولاً مفاهیم قطبیت در تهیه قالب‌هایی زبانی برای رمزگذاری مفهوم کلی «ناابرابری»^۱ به خدمت گرفته می‌شوند و برخی از شواهدی از این طرحواره که در بیان مقایسه استفاده کرده‌اند، ساختار متعارفی نه از مفهوم تضاد و نه از مفهوم مثبت - منفی به نمایش می‌گذارند. داده‌های فارسی حضور این طرحواره به نسبت کم‌بسامد را بیشتر در زیرطرحواره تضاد نشان می‌دهند؛ یعنی شرایطی که تحقق یک بند، تقریباً در تضاد با تحقق بند دیگر قرار می‌گیرد و از این رهگذر، گویا بند قابل تحقق به بند دیگر ترجیح داده می‌شود. مشاهده می‌شود که تناقض موجود در شواهد ارائه‌شده به همراه حرف ربط تقابلی در این مختصر، نوعی از درجه‌بندی را بین دو گزاره به نمایش می‌گذارند که گزاره پس از حرف ربط به صورت مقایسه شونده ادراک می‌گردد:

۱۶) می‌میرم، ولی سوار هواپیما نمی‌شوم.

۱۷) من بمیرم بهتره تا واکسن کرونا ساخت پوتین رو بزوم.

۱۸) ترجیح می‌دم درد بکشم، ولی آمپول بی‌حسی نزنم.

۱۹) تا آخر عمرم مجرد می‌مونم، اما با این ازدواج نمی‌کنم.

۶-۴. طرحواره رویداد «توالی»

هاینه (1997: 117) مبنای این طرحواره را حضور دو گزاره می‌داند که اولی بر دومی تقدم زمانی دارد و از این رهگذر مفهوم برتری بیان می‌گردد. ساختار این طرحواره، به این صورت است:

X has property Y, and then Z follows (i.e., Z has less of Y than X has

به باور هاینه (1997: 117)، طرحواره توالی طرحواره‌ای بسیار نادر است و شواهد اندکی در زبان‌های دنیا از این طرحواره برای بیان مفهوم برتری در دست است. این طرحواره برخلاف طرحواره «مکان» که مقایسه‌شونده (X) و استاندارد (Z) را در ارتباطی مکانی با یکدیگر به تصویر می‌کشد، ارتباط این دو را در قالبی زمانی بیان می‌کند، تا جاییکه هاینه (1997: 58) این طرحواره را طرحواره «زمانی» می‌نامد. استنتاجی که در زیرساخت این طرحواره وجود دارد این است که «آنچه زودتر می‌آید، به نسبت آنچه بعداً می‌آید، مقدار بیشتری از ویژگی Y را دارد». جالب اینجاست که هاینه (1997: 118) ساخت متعارف برتر در انگلیسی را با تسامح، پیرو طرحواره رویداد «توالی» می‌داند. به باور او، ساخت *X is Y-er than Z* در انگلیسی، می‌تواند برخاسته از ساخت *X is Y-er, then Z is Y* باشد که در آن می‌توان *than* را بازمانده تاریخی *then* دانست. این تقدم زمانی برای مقایسه‌شونده و تأخر زمانی برای استاندارد در شواهد فارسی می‌تواند از سوی قید «اول» و حرف اضافه «بعد» رمزگذاری شود، از جمله در شواهد زیر:

۲۰) اول شرمین خوشگله بعد شراره.

۲۱) توی دست و دل‌بازی، اول بابام بعد عموم.

۴-۷. طرحواره رویداد «شباهت»

روح این طرحواره استوار بر مبنای حضور حرف اضافه‌ای است که بر مفهوم شباهت دلالت دارد. در طرحواره رویداد شباهت، ارتباطی با درون‌مایه شباهت یا برابری^۱ میان مقایسه-شونده و استاندارد برقرار می‌شود. نکته قابل توجه در مورد این طرحواره این است که اگرچه این طرحواره، طرحواره‌ای نسبتاً غیررایج برای بیان مفهوم برتری است، اما بدون شک، اصلی‌ترین انگاره مفهومی برای رمزگذاری مفهوم برابری است، از جمله ساخت *Rob is as smart as his father* در انگلیسی. انتظار می‌رود که رخداد این طرحواره با دو نوع مختلف از مفاهیم مقایسه (برابری و برتری) در زبان میسر نباشد، بلکه بیشتر چنین مشاهده می‌شود که هرگاه هم ساخت برابری و هم ساخت برتر در زبانی مشخص بر مبنای طرحواره شباهت پا به عرصه وجود گذارند، این ساخت برتر است که بر اساس ساخت «برابری» تولید می‌شود. به دیگر بیان، زبان‌هایی که طرحواره شباهت را برای بیان مفهوم برتری به خدمت می‌گیرند، قطعاً از این طرحواره برای بیان «برابری» نیز استفاده می‌کنند و اگر ساختی با مفهوم برتری با این طرحواره در زبانی مستند گردید، بی‌شک باید برای آن ساخت هم‌تایی با مفهوم شباهت یافت. مؤلفه مشترک در این طرحواره، وجود حرف اضافه‌ای با مفهوم شباهت مثل *like* و *as* در انگلیسی است. ساختار بنیادین این طرحواره به صورت زیر است:

$$X \text{ is } Y \text{ (like) } Z: X \text{ is } Y\text{-er compared to } Z$$

اگرچه این طرحواره از اساس برای بیان مفهوم برابری به خدمت گرفته می‌شود، اما در زبان فارسی نیز شواهدی از حضور این طرحواره مستند شده‌اند با این تفاوت که در بیان برتری، فعل جمله منفی است. شواهد زیر این طرحواره را در فارسی نشان می‌دهند:

(۲۲) امین مثل کیان باهوش نیست.

(۲۳) شهین به اندازه فریده با مطالعه نیست.

۸-۴. طرحواره رویداد «مبتدا»

هاینه (1997: 120) اذعان می‌دارد که در طرحواره رویداد مبتدا، گروه‌های اسمی مقایسه‌شونده و استاندارد در ترکیبی عطفی به صورت مبتدا در آغاز جمله ظاهر می‌شوند و بندی که پس از این دو گروه اسمی هویدا می‌شود، صفتی مطلق را به مقایسه‌شونده نسبت می‌دهد؛ حال آنکه مفهوم رمزگذاری شده نهایی، مفهوم برتری است. هاینه (1997: 120) ساخت *As regards David and Bob, David is tal (er)* در انگلیسی را تا حدودی تابع طرحواره مبتدا می‌داند. این طرحواره بهصورت فرمول زیر صورت‌بندی می‌شود:

X and Z, X is Y > X is Y-er than Z

شواهد زبان فارسی حاکی از آنند که گروه‌های اسمی مبتداشده در واقع، به همراه حرف اضافه‌های «بین»، «از بین» و «میان» و در قالب یک گروه حرف اضافه‌ای در ابتدای جمله پدیدار می‌شوند.

(۲۴) بین کیان و اتابک، کیان باهوشه.

(۲۵) از بین ارکیده و زنبق، زنبق قشنگه.

۹-۴. طرحواره‌های رویداد ویژه فارسی برای بیان ساخت «برتر»

پس از ارائه شواهدی از بیان ساخت برتر در فارسی بر مبنای هشت طرحواره رویداد ارائه‌شده از سوی هاینه (1997)، اینک به طرحواره‌هایی اشاره می‌کنیم که به نظر می‌رسد ویژه زبان فارسی باشند و از این رو، در پژوهش هاینه به آنها اشاره نشده است.

۹-۴-۱. طرحواره رویداد «اضافی»

طرحواره رویداد اضافی همانگونه که از نام آن پیداست، بر اساس نوعی ساخت اضافی پا به عرصه وجود می‌گذارد که این ترکیب هسته و اضافه در جمله، مفهوم ساخت برتر را رمزگذاری می‌کند. در مثال (۳۹) گروه اضافی «پیروز میدان»، در واقع برتر بودن مقایسه‌شونده (پرسپولیس) را به استاندارد (استقلال) نشان می‌دهد. همان‌طور که شواهد

پژوهش ایمانی (۱۴۰۲) در خصوص این طرحواره در بیان ساخت عالی نیز نشان می‌دهد، در بیان ساخت برتر از رهگذر ساخت اضافه، واژه‌های مشخص و ثابتی شرکت می‌کنند که می‌توان گفت به صورت اصطلاحی به کار می‌روند. همچنین، می‌توان مشاهده نمود که طرحواره اضافی، ترکیبی با طرحواره «مبتدا» را نیز به نمایش می‌گذارد.

(۲۶) در جدال پرسپولیس و استقلال، پرسپولیس پیروز میدان بود.

۲-۹-۴. طرحواره رویداد «معرفه»

طرحواره رویداد «معرفه» تلفیقی از طرحواره رویداد مبتدا و رمزگذاری معرفگی است. در این طرحواره نیز، دو گروه اسمی به همراه حرف اضافه‌های «بین»، «از بین»، «میان» و یا «از میان» در قالب یک ساخت عطفی مبتدا می‌شوند، اما تفاوت این طرحواره با طرحواره «مبتدا» در این است که در طرحواره معرفگی، صفت به صورت معرفه در جمله ظاهر می‌شود. مثال (۳۸) شاهدی از این طرحواره در فارسی است. در مثال (۳۹)، مقایسه‌شونده خود بخشی از یک ساخت برتر یعنی مقایسه میان جنس ارزان و گران است؛ یعنی لازم است به صورت «گرونتر» یا در اصل «آن چه گرانتر است» - یعنی به صورت بند موصولی - ظاهر شود، ولی با صورت صفت مطلق معرفه حاضر شده و از آن، معنای برتر برداشت می‌شود. لازم به یادآوری است که این معرفه‌بودگی صفت می‌تواند به خود صورت صرفی برتر هم تسری پیدا کند و صورت «گرونتر» در ساخت «همیشه گرونتره بهتر نیست» را نیز ایجاد نماید. در این طرحواره همچنین، می‌توان مشاهده نمود که مثلاً در شاهد (۳۸) ترکیبی با طرحواره «مبتدا» به تحقق پیوسته است. برای این طرحواره، فرمول زیر را می‌توان ارائه داد که در آن N نماینده هسته و G نماینده وابسته در فارسی است:

X and Z, X (or Z) is NG

(۲۷) بین کیان و آروین، مهربونه کیانه.

(۲۸) همیشه گرونه بهتر نیست.

۹-۳. طرحواره رویداد «اندام‌واژه»

لازم به ذکر است که اندام‌واژه‌ها در قالب ساخت‌های اصطلاحی به رمزگذاری مفهوم برتر می‌پردازند. به بیان دیگر، حضور اندام‌واژه‌ها در یک ساخت به منظور بیان مفهوم برتری، ساختی غیرشفاف با معنایی ترکیب‌ناپذیر را رقم می‌زند. از این رو، می‌توان این طرحواره را طرحواره‌ای آمیخته متشکل از طرحواره اندام‌واژه و طرحواره اصطلاحی دانست. برای این طرحواره، فرمول زیر را می‌توان ارائه داد که در آن، BO نشان‌دهنده «اندام‌واژه» است.

X is (not) BO to Z

در ادامه، به اندام‌واژه‌ها و طرحواره‌های رویداد ساخته شده از آنها اشاره می‌کنیم.^۱

- اندام‌واژه پای:

(۲۹) فلان عالم و دانشمند انقدر بزرگوار و دانا و فهیم است که تو حتی به گرد پای او هم نمی‌رسی، چه رسد به اینکه اسم دانشمند روی خودت بگذاری!

- اندام‌واژه روی:

(۳۰) هیتلر در جنایتکاری روی چنگیز خان مغول را سفید کرد.

- اندام‌واژه انگشت:

(۳۱) تو انگشت کوچیکه اونم نمی‌شی.

۱. ایمانی (۱۴۰۲) نیز به برخی از این اندام‌واژه‌ها در طرحواره‌های ساخت عالی در فارسی اشاره کرده است.

• اندام‌واژه سر:

(۳۲) امروز دخترعموم بم [بهم] گفت یه کم انصاف داشته باش، شوهرت ازت سره، قبول کن، خیلی دلم شکست بخدا، شوهرم ازم سر نیس.

• اندام‌واژه مو:

(۳۳) خدایی یک تار موی امیرعبداللهیان می‌ارزه به کل هیکل ظریف.

۴-۹-۴. طرحواره رویداد «حیوانات»

در طرحواره رویداد حیوانات، مفهوم برتری با به خدمت گرفتن هستارهای حیوانی رمزگذاری می‌شود. شواهدی که در این جستار برای این طرحواره گردآوری شده همگی در قالب اصطلاح و ضرب‌المثل هستند. به عبارتی، این موارد از دسته طرحواره‌های اصطلاحی هستند، اما چون به طور مشخص از هستارهای حیوانی برای بیان مفهوم برتری استفاده کرده‌اند، ترجیح دادیم آنها را در طرحواره جداگانه‌ای دسته‌بندی کنیم. این طرحواره را می‌توان از اقسام طرحواره‌های تلفیقی نیز به شمار آورد. از این رو، نمی‌توان ساخت این طرحواره‌ها را با فرمولی مشخص به نمایش گذاشت، چون این شواهد تک‌به‌تک به خاطر سپرده می‌شوند:

(۳۴) اگر تو کلاغی، من بیچه کلاغ‌ام! (مطالعات فرهنگی)

(۳۵) خر که جو دید کاه نمی‌خوره.^۲ (پرتال بین‌رشته‌ای علوم انسانی)

۱. وقتی کسی بخواد به دیگری بگوید که درست است که تو زرنگ و باهوشی، ولی من از تو باهوش‌تر و زرنگ‌ترم، از این ضرب‌المثل استفاده می‌شود.

۲. در این ضرب‌المثل، مقایسه‌ای بین جو (مقایسه‌شونده) و کاه (استاندارد) صورت گرفته است و زمانی به کار می‌رود که بخواهیم از برتری مقایسه‌شونده نسبت به استاندارد صحبت کنیم.

۴-۹-۵. طرحواره رویداد «محمول دوگانه»

در طرحواره رویداد محمول دوگانه، دو محمول یا صفت با هم مقایسه می‌شوند. این طرحواره، در واقع، مشتمل بر دو گزاره فرضی است که در هر یک، هستاری مشخص از رهگذر صفت، توصیف شده و در نهایت، مقایسه بین صفات ارائه شده در رابطه با آن هستار مشخص به انجام رسیده است. برای این طرحواره فرمول زیر را می‌توان پیشنهاد نمود که در آن N اسم حامل دو صفتی است که در ساخت برتر مقایسه می‌شوند و Y و Y' هم صفاتی هستند که مقایسه می‌شوند:

N is more Y than Y'

(۳۶) این فیلم بیشتر خنده‌داره تا ترسناک.

(۳۷) شیما بیشتر وسواسیه تا تمیز.

۴-۹-۶. طرحواره رویداد «اصطلاحی»

طرحواره رویداد اصطلاحی، ساختی را به تصویر می‌کشد که در فارسی، نوعی اصطلاح یا ضرب‌المثل است که معنای برتری را از رهگذر عبارتی بیان می‌کند که معنای ترکیب‌پذیر ندارد. از این رو، باید متذکر شویم که به‌لحاظ منحصر به فرد بودن این مثال‌ها - که بیشتر جنبه فرهنگی و اجتماعی دارند و احتمالاً فقط در زبان فارسی و فقط از سوی گویشوران این زبان با فرهنگ منحصر به فرد خود به کار گرفته می‌شوند - این شواهد همگی به خاطر سپرده می‌شوند. نکته قابل تأمل در شواهد این طرحواره آن است که غالب این شواهد، طرحواره‌های تلفیقی را به نمایش می‌گذارند. به عبارت دیگر، در این شواهد اصطلاحی، معنای ساخت برتر از آمیختگی دو طرحواره شکل گرفته است. این شواهد را بدون فرمول و طرحواره ارائه می‌دهیم و تأکید می‌کنیم که این شواهد همگی به خاطر سپرده می‌شوند:

(۳۸) (صد) رحمت به دزد سرگردنه (در این شاهد، طرحواره رویداد هدف

نیز، به کار رفته است).

۳۹) قوزبالاقوز (در این شاهد، طرحواره اندام‌واژه و طرحواره مکان نیز، به کار رفته است).

۴۰) آنچه تو از رو می‌خوانی، من از برم^۱.

۷-۹-۴. طرحواره رویداد «وجهی»

هاینه (1997) در توصیف ساختار دستوری‌شدهٔ افعال وجهی که از زیرمجموعه‌های افعال معین هستند، به طرحواره ارزیابی اشاره می‌کند و این مفهوم را از انواع مفاهیمی می‌داند که از سوی افعال معین رمزگذاری می‌شوند. این مسئله به این معناست که عبارتی که به‌عنوان ارزیابی مطرح می‌شود می‌تواند از ساخت برتر برخوردار باشد (مثل بهتر است) و نه دو عبارت اسمی، بلکه دو گزاره را با هم مقایسه می‌کند. از همین روست که مشاهده می‌شود که مفهوم ارزیابی اساساً مبین مفهوم برتری است و به ارزیابی و مقایسهٔ دو وضعیت می‌پردازد. اگر چه در این میان، معمولاً تنها وضعیتی که در جایگاه مقایسه‌شونده قرار دارد، بیان می‌شود و ممکن است وضعیت استاندارد اصلاً مطرح نشود. از این رو، می‌توان چنین برداشت نمود که درک مفهوم برتری مقایسه‌شونده نسبت به استاندارد از رهگذر طرحوارهٔ ارزیابی، تنها در متن و گفتمان، محقق می‌گردد. برای این طرحواره، فرمول زیر را می‌توان ارائه داد:

It is better to do X than to do Z

۴۱) بهتره بری (تا بمونی).

۴۲) عاقلانه‌تر اینه که همه چیز رو بهش بگم (تا این که نگم).

۱۰-۴. نمودار طرحواره‌های رویداد ساخت برتر در فارسی

پس از ارائهٔ طرحواره‌های بیان ساخت برتر در فارسی، اینک تمام طرحواره‌ها و شواهد مرتبط با آنها را در جدول (۴) به نمایش می‌گذاریم:

۱. این ضرب‌المثل زمانی به کار می‌رود که بخواهیم به کسی بفهمانیم فهم ما از مسئله‌ای از فهم او بهتر است.

جدول (۴): طرحواره‌های رویداد ساخت برتر در فارسی

مثال	طرحواره رویداد
جاریم توی آشپزی حریف من نیست.	۱. طرحواره رویداد «کنش»
عراق در حد و اندازه فوتبال ایران نیست.	۲. طرحواره رویداد «مکان»
فریده از سیما قdblندتره.	۳. طرحواره رویداد «منبع»
یک تار موی منصوریان شرف دارد به شفر.	۴. طرحواره رویداد «مقصد»
ترجیح میدم گشنه بمونم، ولی غذای بیمارستان رو نخورم.	۵. طرحواره رویداد «قطبیت»
تو خوش خطی، اول مامانم بعد بابام.	۶. طرحواره رویداد «توالی»
علیرضا مثل کیان مسئولیت پذیر نیست.	۷. طرحواره رویداد «شباهت»
بین شرمین و مینا، شرمین با احساسه.	۸. طرحواره رویداد «مبتدا»
امروز استقلال پیروز میدان دربی می‌شود یا پرسپولیس؟	۹. طرحواره رویداد «اضافی»
بین تو و خواهرت، تو دست‌ودلبازه‌ای.	۱۰. طرحواره رویداد «معرفه»
خیلی به شوهرش سره.	۱۱. طرحواره رویداد «اندام‌واژه»
اگه تو کلاغی، من بچه کلاغ‌ام.	۱۲. طرحواره رویداد «حیوانات»
بیشتر ترسوئه تا عاقل.	۱۳. طرحواره رویداد «محمول دوگانه»
صد رحمت به علی.	۱۴. طرحواره رویداد «اصطلاحی»
درستش اینه که حقیقت رو بگی.	۱۵. طرحواره رویداد «وجهی»

۵. بحث و نتیجه‌گیری

در این جستار و با استفاده از رویکرد شناختی هایته (1997) کوشیدیم نشان دهیم که مفهوم دستوری «برتری» مفهومی است که رمزگذاری آن در زبان‌های دنیا از رهگذر کنار هم قرار گرفتن ساخت‌های مختلف و مشخص‌زبانی در قالب الگوهای انتزاعی محقق می‌گردد. این الگوها دستوری‌شدگی اجزای واژگانی حاضر در ساخت‌زبانی «برتر» را به نمایش می‌گذارند، چرا که غالباً از معانی عینی و ملموس خود تهی شده تا بتوانند مفهومی دستوری را بیان نمایند. به بیان دیگر، در روندی تاریخی در شالوده‌درونی اجزای ساخت، ارتباطات داخلی مستحکم‌تری پدیدار می‌گردد تا به جای بیان معانی واژگانی مستقل و دور از هم، تنها یک مفهوم دستوری یکپارچه را از رهگذر ساختی پیچیده و چندجزئی رمزگذاری کنند. داده‌های این پژوهش حاکی از آنند که فهم دستور ساخت‌های برتر، تنها از طریق ساختاری مشخص، یکنواخت و یکدست‌زبانی میسر نیست، بلکه به این منظور باید کل منابع مفهومی

حامل معنای برتری را در نظر گرفت. بر این اساس، مشاهده گردید که زبان فارسی در بیان مفهوم برتری از حداقل پانزده الگوی انتزاعی یا طرحواره رویداد بهره می‌گیرد. از این میان، هشت الگو (کنش، مکان، منبع، مقصد، قطبیت، توالی، شباهت و مبتدا) از سوی هاینه (1997) در رابطه با زبان‌های دنیا معرفی شده‌اند و هفت الگو (اضافی، معرفه، اندام‌واژه، حیوانات، محمول دوگانه، اصطلاحی و وجهی) الگوهایی هستند که به نظر می‌رسد ویژه زبان فارسی باشند. این حقیقت حاکی از آن است که گویشوران فارسی در رمزگذاری ساخت برتر از خلاقیت زبانی فراوانی بهره جسته و حداکثر تجارب زیستی خود را در بیان این ساخت به خدمت گرفته‌اند. این موضوع شاید اشاره‌ای به ماهیت بنیادی مفهوم ساخت برتر در ذهن بشر داشته باشد. به بیان دیگر، هرچه در رمزگذاری یک مفهوم دستوری انتزاعی، منابع عینی بیشتری استفاده شوند که حاصل تعامل انسان با محیط پیرامون خویش هستند، شاید بتوان به اهمیت وجودی مفهوم مذکور در میان گویشوران زبان پی برد.

تعارض منافع

تعارض منافع نداریم.

ORCID

Shadi Davari

 <https://orcid.org/0000-0002-0679-6885>

منابع

- ایمانی، آوا. (۱۴۰۰). تحلیلی رده‌شناختی از ساخت مقایسه‌ی عالی در زبان فارسی. *نشریه پژوهش‌های زبان‌شناسی*، ۱۳(۱)، ۱۶۳-۱۸۰. <https://doi.org/0.2205/jlr.2022.40875.2201>
- ایمانی، آوا. (۱۴۰۲). طرحواره‌های ساخت مقایسه‌ی عالی در زبان فارسی. *جستارهای زبانی*، ۱۴(۲)، ۲۶۱-۲۹۲. <https://doi.org/10.29252/LRR.14.2.8.292-261>
- داوری، شادی و مهرداد نغزگوی کهن. (۱۳۹۶). *افعال معین در فارسی: رویکرد دستوری‌شدگی*. تهران: نویسه پارسی.

References

- Anderson, P. K. (1983). *Word Order Typology and Comparative Construction*. (Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistics Science. 25.) Amsterdam: John Benjamins.

- Davari, Sh., & Naghzhguy-Kohan, M. (2017). *Auxiliary Verbs in Persian: A Grammaticalization Account*. Tehran: Nevis-Parsi. [In Persian]
- Davari, Sh., & Naghzhguy-Kohan., M. (2016). Comparative Construction in Persian: A Cognitive- Typological Account. (An unpublished draft, 2016). https://www.academia.edu/38387684/Comparative_Construction_in_Persian_A_Cognitive_Typological_Account_co_author_Dr_Mehrdad_Naghzhguy_Kohan_An_unpublished_draft_August_2016.
- Davari, Sh, &. Karbalaee-Mohammad, K. (2020). Phrasal and clausal superior comparative construction in Persian. In *The Ninth International Conference on Iranian Linguistics (ICIL 9)* (p. 4). Institut für Iranistik, Österreichische Akademie der Wissenschaften: Vienna. <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://titus.unifrankfurt.de/icil9/icil9abstractbooklet2020.pdf&ved=2ahUKEwjX2v2EloKQAxViVEEAHejQMpkQFnoECCgQAQ&usq=AOvVaw2brZek7PfEuCKTxqtjMlZp>.
- Heine, B., Claudi, U., & Hünnemeyer, F. (1991). *Grammaticalization: A Conceptual Framework*. Chicago: University of Chicago Press.
- Heine, B (1997). *Cognitive Foundations of Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- Imani, A. (2022). A typological study of superlative comparison in Persian. *Journal of Researches in Linguistics*, 13(1), 163-180. [In Persian] <https://doi.org/0.2205/jlr.2022.40875.2201>
- Imani, A. (2023). The superlative comparison schemas in Persian. *Language Related Research*, 14(2), 261-292. [In Persian] <https://doi.org/10.29252/LRR.14.2.8>
- Stassen, L. (1985). *Comparison and Universal Grammar*. Oxford: Basil Blackwell.
- Ullian, R. (1972). Some features of basic comparative constructions. *Working Papers on Language Universals (Stanford)* 9, 117-62.
- Zigmond, M. L., Booth, C. G. & Munro, P. (1990). *Kawaiisu: A Grammar and Dictionary with Texts*. Berkley: University of California Press.

استناد به این مقاله: داوری، شادی. (۱۴۰۴). دستوری شدگی «ساخت برتر» در فارسی. علم زبان، ۱۲(۲۲)، ۱۵۳-۱۸۰.

doi: 10.22054/ls.2025.81932.1679

Language Science Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.